

GJEOGRAFIA 8

Lënda: **Gjeografia rajonale
Kontinentet pa Evropën**

Fondi i orëve: 2 orë në javë, 36 orë në vit

HYRJE

Gjeografia e kontinenteve pa Evropën ka për objekt studimi hapësirën e kontinenteve të tjera në tërësi, rajonet e tyre dhe shtetet tipike në veçanti. Njohuritë e nxëna do të ndihmojnë kuptimin e pozitës gjeografike të kontinenteve, rajonet dhe shteteve, rolin e kushteve dhe resurseve natyrore në zhvillimin ekonomik dhe jetën e njerëzve, dallimin e specifikave popullore, kulturore e politike të lidhura për veçoritë hapësimore të rajoneve e vendeve ku ata jetojnë. Gjeografia e kontinenteve ndihmon të kuptuarit e ndërlidhjeve mes shoqërisë e natyrës, shfrytëzimin dhe mbrojtjen e saj, bashkëpunimin mes popujve e komuniteteve me përkatësi të ndryshme etnike, fetare, politike, kulturore e gjinore. Nga rajonet dhe vendet e ndryshme të kontinenteve të tjera ka shumë shembuj prej të cilëve mund të mësohet se si (nuk) duhet të veprohet, për t'i përdorur ato përvoja në vendin tonë.

QËLLIMET

Qëllimi i të mësuarit të gjeografisë së kontinenteve mbështetet në:

1. Zhvillimin e aftësive të nxënësve për të **njohur** pozitën gjeografike, veçoritë natyrore e humane të kontinenteve, rajoneve e vendeve tipike dhe ndikimin e kushteve natyrore e faktorëve shoqërorë në mjedisin e tyre.
2. Zhvillimin e aftësive të nxënësve për të **kuptuar** rolin e pozitës gjeografike, veçorive të natyrës dhe shoqërisë, ndikimin e kush-

teve në aktivitetin njerëzor, sfidat dhe perspektivat e ndërvartësisë rajonale.

3. Zhvillimin e **shkathësive** dhe të **shprehive** të nevojshme për mbledhjen, përpunimin dhe përdorimin e të dhënave të ndryshme në situata konkrete.
4. Zhvillimin e **gatishmërisë** për të **përdorur drejt** dhe me **përgjegjësi** njohuritë, shkathësitë dhe shprehitë e fituara nga mësimi i gjeografisë.
5. Zhvillimi i **qëndrimeve dhe i vlerave** për laramaninë e veçorive natyrore, kushteve të ndryshme të jetës dhe të veprimtarive njerëzore.
6. Zhvillimin e aftësive për **respektimin** e të drejtave njerëzore për gjithë popujt pa marrë parasysh përkatësinë etnike, fetare, gjuhësore, gjinore dhe angazhimin për të kërkuar zgjidhje të problemeve lokale, rajonale dhe globale.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

➤ **Të njohë:**

- Faktet dhe konceptet për veçoritë natyrore dhe humane të kontinenteve;
- Veçoritë themelore natyrore dhe humane të kontinenteve, rajoneve dhe shteteve.

➤ **Të kuptojë:**

- Specifikat gjeografike të kontinenteve, veçoritë natyrore, sociale, ekonomike dhe politike;
- Ngjashmëritë dhe dallimet e veçorive natyrore, humane mes kontinenteve, rajoneve dhe shteteve tipike.

➤ **Të zbatojë:**

- Grafikë, diagrame, modele, harta etj., për elementet relievo-re, klimatike, hidrografike, shpërndarjen, lëvizjen dhe strukturat e popullsisë dhe veprimtaritë ekonomike;

- Të përdorë të dhënat verbale sasiore dhe simbolike nga teksti, fotografitë, hartat, grafikët, tabelat, diagramet etj.

➤ **Të analizojë:**

- Rëndësinë e veçorive natyrore dhe humane të kontinenteve në zhvillimin shoqëror dhe ekonomik;
- Ndikimin e kushteve natyrore dhe faktorëve shoqërorë në zhvillimin ekonomik të kontinenteve, rajoneve dhe shteteve tipike.

➤ **Të vlerësojë:**

- Rolin e veçorive natyrore dhe humane të kontinenteve, rajoneve dhe shteteve tipike;
- Shkaqet e vërteta të dukurive fizike dhe humane të kontinenteve si: ngrohjen globale, problemin e ujit, të erozionit, të ndotjes, të rritjes së shpejtë të popullsisë, problemin e refugjatëve, zhvillimin e pabarabartë ekonomik të kontinenteve, rajoneve dhe shteteve etj.

➤ **Të zhvillojë qendrimet dhe vlerat:**

- Për llojllojshmerinë e veçorive natyrore, të kushteve të ndryshme të jetesës dhe veprimtarive njerëzore;
- Për kuptimin e sjelljeve personale (për të qenë kooperativ, i hapur, tolerant, i ndershëm, i vullnetshëm, kritik etj.).

Kategoria	Nënkategoria	Tërësitë mësimore	Nr. i orëve	Gjithsej
Rajoni	Azia	Vështrim i përgjithshëm për kontinentin e Azisë dhe ndarja në rajone	2	
		Azia Jugperëndimore-Veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike, shtetet e Azisë Jugperëndimore (Turqia).	2	
		Azia Jugore – Veçoritë e përgjithshme dhe ato dalluese natyrore, popullative dhe ekonomike (shtetet e Azisë Jugore).	1	
		Azia Juglindore - Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Azisë Juglindore.	1	
		Azia Lindore - Lindja e Largët. Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Azisë Lindore-Kina dhe Japonia	2	8+2
Rajoni	Afrika	Afrika – Veçoritë e përgjithshme, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Ndarja rajonale e kontinentit të Afrikës.	2	
		Afrika Veriore - Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Afrikës Veriore.	1	
		Afrika Perëndimore dhe Afrika Sudaneze- Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike.	1	
		Afrika Qendrore Ekuatoriale dhe Afrika Lindore-Tiparet natyrore, popullative dhe ekonomike.	1	
		Afrika Jugore - Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike.	1	6+2

Kategoria	Nënkategoria	Tërësitë mësimore	Nr.i orëve	Gjithsej
		Veçoritë e përgjithshme, veçoritë natyrore, popullative, ekonomike dhe ndarja rajonale.	2	
Rajoni	Amerika	Amerika Veriore. Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Amerikës Veriore, SHBA dhe Kanadaja.	3	
		Amerika e Mesme. Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Amerikës së Mesme.	1	
		Amerika Jugore. Veçoritë e përgjithshme natyrore, popullative dhe ekonomike. Shtetet e Amerikës Jugore; Brazili dhe Argjentina.	3	9+3
Rajoni	Australia, Oqeania dhe Krahinat Polare	Australia me Oqeani. Pozita gjeografike, veçoritë natyrore, zbulimi dhe popullzimi, veçoritë ekonomike dhe rajonet e Australisë.	2	
		Veçoritë e përgjithshme natyrore të Krahinave Polare.	1	3+1
		Gjithsej : Mësim + përsëritje + ushtrime	26+8	26+8
		Vlerësim i njohurive	2	
		Orë në dispozicion	0	
		Gjithsej orë	36	

Kategoria	Nënka- tegoria	Tërësitë mësimore	Rezultatet e pritshme	Lidhjet ndërlëndore
Rajoni	Azia	<p>Azia–Pozita, madhësia, veçoritë seizmike, relievore, klimatike, hidrografike dhe biogeografike.</p> <p>- Veçoritë demografike, kulturore, ekonomike, politike dhe ndarja në rajone të Azisë.</p>	<p>- Nxënësi t’i përkufizojë kufijtë e Azisë ndaj kontinenteve të tjera dhe të tregojë në përparësitë dhe mangësitë e pozitës gjeografike.</p> <p>- Të bëjë krahasimin e madhësisë së hapësirës me kontinentet e tjera.</p> <p>- T’i dallojë zonat seizmike në Azi.</p> <p>- T’i identifikojë në hartë malet kryesore, rrafshnaltat, ultësirat, luginat e mëdha të lumenjve, gadishujt dhe ishujt.</p> <p>- Të shpjegojë rolin e hapësirës së madhe, ndikimin e deteve dhe të oqeanëve në klimë, ndikimin e erërave monsunike, pasurinë në ujëra dhe rrjetin hidrografik.</p> <p>- Të dallojë shtrirjen e brezave klimatikë, formacionet bimore si dhe t’i emërtojë kafshët e egra që jetojnë në rajonet Azisë.</p> <p>- T’i identifikojë dhe t’i tregojë pasuritë kryesore minerale dhe burimet energjetike të Azisë, t’i shënojë ato në hartën e punës.</p> <p>- T’i dallojë rajonet kryesore të përqendrimit të popullsisë në Azi.</p> <p>- Të dallojë racat dhe popujt më të mëdhenj në Azi.</p> <p>- T’i shënojë në hartën e punës qytetet më të mëdha të Azisë dhe ta komentojë atë.</p>	<p>- T’i ndërlidhë njohuritë gjeografike dhe historike, gjeologjike, geomorfologjike, klimatike, hidrografike, biogeografike, demografike ekonomike dhe politike.</p>

			- Të identifikojë ndryshimet kryesore politike dhe ekonomike në Azi, veprimtaritë kryesore ekonomike dhe rajonet tipike gjeografike të Azisë.	
Rajoni	Azia	<p>Azia Jugperëndimore-pozita gjeografike mesdhetare</p> <p>- Veçoritë seizmike relieve, klimatike, hidrografike dhe biogjeografike.</p> <p>- Veçoritë popullore, kulturore, ekonomike dhe politike të Lindjes së Afërt dhe të Mesme.</p>	<p>- Të shpjegojë rolin e pozitës gjeografike të Azisë Jugperëndimore dhe të vlerësojë rëndësinë e saj në Azi dhe në botë.</p> <p>- Të gjenden në hartë sistemet malore, fushat, rrafshnaltat, shkretëtirat dhe luginat lumore më të njohura dhe të arsyetojë pse rreth Mesdheut dhe në Gadishullin e Azisë së Vogël ka tërmete.</p> <p>- Të dallojë shtrirjen e tipave klimatikë në Azinë Jugperëndimore dhe të arsyetojë rrjetin e varfër lumor, sasinë e pakët të ujit gjatë verës dhe mungesën e liqeneve.</p> <p>- Të tregojë veçoritë e ujit të Detit Mesdhe dhe rolin e tyre në ekonomi e turizëm.</p> <p>- Të shënojë në hartën e punës popujt që jetojnë në vendet e Azisë Jugperëndimore dhe të komentojë hartën e dendësisë së popullsisë.</p> <p>- Të gjenden në hartë qytetet më të njohura kulturore dhe religjioze të Azisë Jugperëndimore dhe të identifikohen zonat turistike.</p> <p>- Të dallojë shtetet e pasura me naftë dhe të argumentojë rolin e naftës në zhvillimin ekonomik dhe në jetën e njerëzve.</p> <p>- Të dallojë ngjashmëritë dhe specifikat natyrore,</p>	<p>- Shpjegimi i veçorive natyrore, popullore, ekonomike dhe politike të rajonit të Azisë Jugperëndimore është e nevojshme njohja e gjeografisë, gjeologjisë, biogjeografisë, demografisë, ekonomisë, sociologjisë, politikës të rajonit në fjalë.</p>

			popullative, kulturore, ekonomike dhe politike të Turqisë, Iranit dhe Arabisë Saudite.	
Rajoni	Azia	Azia Jugore - Pozita gjeografike dhe karakteristikat e përgjithshme natyrore, popullative, ekonomike dhe politike.	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë rolin e pozitës gjeografike ndaj rajoneve të tjera dhe në hartë të gjejë ishujt, gjiret detare, portet kryesore të Azisë Jugore. - T'i gjejë në hartë vargmalet, malet e vjetra, ultësirat dhe fushat e rëndësishme të këtij rajoni. - Të dallojë tipat e klimës mes pjesëve veriore, jugperëndimore e jugore, viseve të larta e të ulëta të Azisë Jugore. - T'i gjejë në hartë lumenjtë më të rëndësishëm dhe t'i përshkruajë veçoritë specifike të tyre. - T'i radhitë popujt e Azisë Jugore sipas numrit të popullsisë, dendësisë, shtimit natyror dhe t'i shënojë në hartë qytetet më të mëdha të këtij rajoni. - Të tregojë faktorët kryesorë që ndikuan në prapambeturinë ekonomike e shoqërore të këtyre vendeve. 	Për shpjegimin e veçorive natyrore, demografike, ekonomike e politike të Azisë Jugore nevojitet njohuri solide gjeografike, gjeologjike, demografike, ekonomike dhe politike.
Rajoni	Azia	Azia Juglindore - Pozita skajore gjeografike me lidhje të mira. Veçoritë karakteristike të relievit, klimës, hidrografisë, vegjetacionit.	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënësi duhet të përkufizojë rajonin dhe t'i identifikojë gadishujt, ishujt dhe shtetet që e përbëjnë këtë rajon dhe t'i gjejë ato në hartë. - Të gjenden në hartë sistemet malore, ultësirat e mëdha pjellore, lumenjtë dhe luginat lumore më të njohura dhe të arsyetojë pse nëpër ishujt e Indokinës ndodhin tërmete e vullkane. - T'i dallojë tipat e klimës përmes klimogrameve dhe t'i përshkruajë vetitë e tyre. 	- Për t'i shpjeguar veçoritë natyrore, popullative, ekonomike të rajonit të Azisë Juglindore nevojitet njohja e kushteve natyrore,

			Të dijë çfarë bimësie ka ky rajon dhe cilat kafshë të egra jetojnë aty.	specifikave populatave, ekonomike e politike.
Rajoni	Azia	Tiparet etnike dhe demografike. - Niveli i zhvillimit ekonomik në përputhje me kushtet natyrore.	- T'i identifikojnë veçoritë e përbërjes etnike dhe fetare të popullsisë së Azisë Juglindore. - T'i dallojë produktet kryesore bujqësore dhe industriale me të cilat njihen në tregun botëror.	ndërlidhja e njohurive gjeografike, gjeologjike, demografike, kulturore, ekonomike dhe politike
Rajoni	Azia	Azia Lindore - Pozita gjeografike - Viset lindore me dalje në Oqeanin Paqësor - Veçoritë karakteristike të relievit, klimës, hidrografisë dhe vegjetacioni i gjallë, pasuritë në qymyr, hekur, naftë, plumb, zink, bakër, kallaj etj. Rajoni i banuar me racë homogje ne mongole.	- Nxënësi duhet të përkufizojë rajonin dhe t'i identifikojë shtetet që e përbëjnë këtë rajon. - Të krahasojë viset perëndimore dhe lindore, kontinentale dhe ishullore përnga relievi, klima dhe hidrografia. - Të shënojë në hartën e punës malet më të njohura, rrafshnaltat, stepat e shkretëtirat, fushat dhe luginat lumore, lumenjtë më të njohur, ishujt në Oqeanin Paqësor të krijuara me aktivitete vullkanike. - Të dallojë ndërrimin e bimësisë dhe të kafshëve nga veriu në jug dhe nga perëndimi në lindje. - Të tregojë në hartë vendburimet e njohura me minerale në rajon dhe rëndësinë e tyre ekonomike. - Të dallojë veçoritë e këtij rajoni, si dendësinë, shtimin e lartë natyror, përkatësinë e larmishme etnike dhe fetare.	- Për shpjegimin e rajonit të Azisë Lindore duhet të kemi njohuri solide gjeografike, gjeofizike, demografike, historike, ekonomike dhe politike.

			- Të shënojnë në hartën e punës qytetet më të njohura dhe më të mëdha të këtij rajoni.	
Rajoni	Azia	Azia Lindore - Rajoni i banuar me racë homogjene mongole, dendësi dhe shtim të lartë natyror, nivel të lartë kulturor, zhvillim të lartë ekonomik. - Shtetet e Azisë Lindore. Kina dhe Japonia	Të përkufizohen dhe të dallohen specifikat natyrore, populative, kulturore, fetare, ekonomike dhe politike të shteteve të Azisë Lindore. (Kinës dhe Japonisë)	
Rajoni	Afrika	Afrika si tërësi rajonale. Pozita, madhësia, përkufizimi. - Veçoritë relievore, klimatike, hidrografike dhe biogeografike.	- T'i përcaktojnë kufijtë e Afrikës dhe t'i tregojnë përparësitë e pozitës së saj ndaj Azisë, Amerikës dhe Australisë. - T'i identifikojnë ngushticat detare, gjiret detare, ishujt dhe gadishujt dhe t'i gjejnë në hartë sistemet malore (vargmalet), malet e vjetra, ultësirat, fushat, luginat malore më të njohura, shkretëtirat, gjysëm-shkretëtirat, stepat, savanet dhe pyjet ekuatoriale - T'i dallojnë tipat e klimës dhe t'i caktojnë në hartat gjeografike formacionet (zonat) bimore të makies mesdhetare, stepës, savaneve dhe pyejeve të pashkelura	Shpjegimi i Afrikës si tërësi rajonale kërkon njohuri solide gjeologjike, gjeofizike, klimatike, biogeografike, demografike, historike, kulturore, ekonomike dhe politike.
Rajoni	Afrika	- Veçoritë demografike, kulturore, ekonomike dhe ndarja rajonale.	- Të komentojnë tabelën, grafikun e rritjes së popullsisë si dhe dendësinë e popullsisë në kontinent	

			<ul style="list-style-type: none"> - T'i dallojë popujt dhe grupet më të mëdha të popujve dhe racave që i takojnë kontinentit të Afrikës, rajoneve të saj dhe shteteve. - Të tregojë pasuritë kryesore natyrore në kontinentin e Afrikës, prodhimet bujqësore e industriale me të cilat njihet Afrika. 	
Rajoni	Afrika	Afrika Veriore Mesdhetare <ul style="list-style-type: none"> - Pozita gjeografike dhe veçoritë natyrore. - Popullsia arabo-berbere e besimit islam. - Veçoritë e zhvillimit ekonomik - Shtetet e Afrikës Veriore. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të përkufizojë rajonin e mesdheut afrikan dhe t'i identifikojë shtetet që e përbëjnë këtë rajon. - Të përshkruajë relievin malor (vargmalet), rrafshnaltat malore, shkretëtirat dhe masivet malore midis shkretëtirës. - Të dallojë tiparet e klimës dhe dallimet e saj nga Mesdheu e deri në tropikun e veriut. - Të tregojë shkaqet e lumenjëve të shkurtër dhe me pak ujë. - Të arsyetojë praninë e madhe të ujërave nëntokësore dhe rëndësinë e tyre. - Të paraqes me shenja në hartën e punës vendburimet e naftës, nikelit, fosfateve, hekurit, plumbit, zinkut, kripës në këtë regjion. - Të identifikojë popujt që banojnë këtë rajon dhe veçoritë e tyre demografike, kulturore dhe ekonomike. 	
Rajoni	Afrika	Afrika Perëndimore (Guinease) dhe Sudaneze Pozita gjeografike,	<ul style="list-style-type: none"> - Në hartë të tregohen ishujt, gjiret dhe shtetet që e përbëjnë Afrikën Perëndimore dhe Sudaneze. - Të tregojë veçoritë kryesore të relievit, klimës dhe hidrografisë së Afrikës Perëndimore dhe 	Shpjegimi i veçorive natyrore, populative dhe

		veçoritë natyrore, populatave dhe ekonomike Shtetet e Afrikës Perëndimore dhe Sudaneze	<p>Sudaneze.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të ndërlidhë klimën me rritjen e pyjeve ekuatoriale dhe llojet e ndryshme të kafshëve të egra dhe të zogjve. - Të tregojë në hartë vendburimet e mineraleve më të njohura dhe rëndësinë e tyre ekonomike. - Të identifikojë popujt që e banojnë këtë rajon dhe veçoritë e tyre demografike, kulturore dhe ekonomike. - Të vlerësojë dhe të argumentojë strukturën bujqësore në vartësi nga kushtet klimatike. - Të shënojë në hartën e punës qytetet kryesore të Afrikës Perëndimore (Guinease) dhe Sudaneze. 	<p>ekonomike të rajonit të Afrikës Perëndimore (Guinease) dhe Sudaneze kërkon njohuri të nevojshme gjeografike, ekonomike, politike dhe sociologjike.</p>
Rajoni	Afrika	Afrika Qendrore Ekuatoriale dhe Lindore - Shtrirja dhe pozita gjeografike. - Tiparet natyrore populatave dhe ekonomike.	<ul style="list-style-type: none"> - Nxënësi të jetë në gjendje ta bëjë përkufizimin e rajonit dhe t'i identifikojë shtetet e tij. - Nxënësi duhet të tregojë se Afrika Lindore është urëlidhëse mes Lindjes së Mesme, Azisë Jugore e Lindore. - Të shënojë në hartën e punës basenin e lumit Kongo, ultësirave aluviale, rrafshnaltave dhe maleve të ulëta përreth. - Në Afrikën Lindore t'i gjejë në hartë malet e larta me origjinë vullkanike, rrafshnaltat liqenore në jug dhe rripin e gjatë të fushës bregdetare në lindje. 	<p>- Interpretimi i kushteve natyrore populatave dhe ekonomike të Afrikës Qendrore Ekuatoriale dhe Lindore kërkon njohuri gjeografike, biogjeografike.</p>
Rajoni	Afrika	- Shtetet e Afrikës Ekuatoriale dhe Lindore	<ul style="list-style-type: none"> - Të shprehë vartësinë e klimës me zonat vegjetative-pyllit ekuatorial dhe savaneve në periferi dhe një botë të shumëllojshme shtazore 	<p>Klimatike, gjeologjike, demografike,</p>

			<p>dhe insektesh të rrezikshme për shëndetin e njeriut e të kafshëve shtëpiake.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të gjejë në hartë lumenjtë më të rëndësishëm dhe t'i përshkruajë veçoritë e tyre. - Të paraqesë me shenja në hartën e punës vendburimet e naftës, gazit natyror, uranit, argjendit, arit, zinkut, hekurit etj. - T'i identifikojë popujt që e banojnë këtë rajon dhe veçoritë e tyre demografike. - Të gjejë lidhjen mes pasurive dhe kushteve natyrore me strukturën e ekonomisë së këtyre vendeve. 	<p>ekonomike dhe politike.</p>
Rajoni	Afrika	<p>Afrika Jugore - Pozita gjeografike dhe veçoritë natyrore, populative dhe ekonomike. - Shtetet e Afrikës Jugore</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Në hartë të tregohen cilat brigje të Afrikës Jugore lagen me ujërat e cilit oqean dhe shtetet që e përbëjnë këtë rajon. - Të gjenden në hartë malet, rrafshnaltat, fushëgro-pat, shkretëtirat dhe fushat përgjatë brigjeve të oqeanit. - Të analizojë ndërlidhjen mes zonave vegjetative dhe tipave klimatikë dhe të arsyetohet rrjeti hidrografik i varfër, mungesa e liqeneve. - Të paraqesë me shenja hartogarfike në hartën e punës vendburimet më të njohura të arit, diamantit, uraniumit, kromit, hekurit, naftës, qymyrit etj. - Të identifikojë popujt që e banojnë këtë rajon dhe veçoritë racore, demografike, kulturore dhe ekonomike - Të gjejë lidhjen mes pasurive dhe kushteve natyrore me strukturën e ekonomisë së këtyre vendeve. 	<p>- Shpjegimi i veçorive tipike të këtij rajoni kërkon njohuri të mirë gjeografike, gjeologjike, historike, sociologjike, ekonomike dhe politike.</p>

Rajoni	Amerika	<p>Amerika si tërësi rajonale.</p> <p>- Pozita gjeografike, madhësia, për kufizimi.</p> <p>Veçoritë e përgjithshme dhe ato relievoe, klimatike, hidrografike, biogjeografike.</p> <p>-Veçoritë demografike, kulturore, ekonomike dhe politike.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë pozitën gjeografike, shtrirjen, madhësinë dhe të identifikojë gadishujt, ishujt, gjiret, ngushticat dhe kanalet kryesore të Amerikës, t'i analizojë veçoritë dhe rëndësinë e tyre. - T'i dallojë zonat kryesore malore, fushore, pllajat dhe luginat lumore më të njohura. - Të tregojë praninë e vullkaneve dhe të tërmeteve në këtë kontinent. - T'i dallojë tipat e klimës përmes klimogrameve dhe t'i ndërlidhë me zonat vegjetative të tajgave, prerisë, makjeve, baseneve, selvaseve, kamposeve. - Të dijë cilat kafshë të egra dhe rrëshqitësit jetojnë në pjesët e ndryshme të Amerikës. - T'i gjejë në hartën gjeografike lumenjtë dhe liqenet e njohura, detet dhe oqeanet, ujët e të cilave i lagin brigjet e Amerikës. - Të tregojë vendburimet më të njohura të metaleve, naftës, qymyrit, gazit e pasurive të tjera dhe rolin e tyre për zhvillimin ekonomik. - Të komentojë grafikun e rritjes së popullsisë dhe hartën e dendësisë së popullsisë. - T'i dallojë popujt dhe grupet e shumta që ndryshojnë nga raca, gjuha, kultura dhe prejardhja e tyre në Amerikë. 	<ul style="list-style-type: none"> - T'i ndërlidhë njohuritë gjeografike, gjeologjike, demografike, historike, ekonomike dhe politike.
Rajoni	Amerika	<p>Amerika Veriore</p> <p>- Pozita gjeografike, veçoritë natyrore.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të vlerësojë pozitën gjeografike, përthyerjen e vijës bregdetare dhe daljen në oqeanet e Amerikës Veriore. 	<p>Për shpjegimin e specifikave natyrore,</p>

		<p>- Procesi i formimit të kombit amerikan.</p> <p>- Veçoritë e zhvillimit ekonomik të Amerikës Veriore.</p> <p>- Shtetet e Amerikës Veriore: SHBA dhe Kanadaja</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të gjenden në hartë sistemet malore (vargmalet), malet e vjetra, rrafshnalta e madhe, pllaja e prerjes, fushat dhe luginat lumore më të njohura. - Të analizojë dhe komentojë klimogramet dhe zonat bimore e shtazore për vendet e Amerikës Veriore dhe roli i rrymave oqeanike në brigjet juglindore dhe jugperëndimore të rajonit. - Të tregojë si u formua kombi amerikan dhe kanadez - Të paraqesë me shenja hartografike në hartën e punës vendburimet më të njohura të naftës, gazit, nikelit, arit, uraniumit, plumbit, hekurit, qymyrit, si dhe qendrat kryesore të industrisë. - Të arsyetojë praninë e rajoneve bujqësore dhe vartësinë e tyre nga zonat klimatike dhe relievore. - Të dallojë popujt më të njohur që e përbëjnë popullsinë e SHBA-së dhe të Kanadasë sipas përkatësisë etnike, racore e fetare. - Të nxjerrë përfundime të thjeshta, duke krahasuar shtetet sipas madhësisë sipërfaqësore, popullative, nivelit të arsimit, urbanizimit, strukturës ekonomike dhe të bëjë dallimin e organizimit politiko-administrativ mes SHBA-së dhe Kanadasë. - Të shënojë në hartën e punës qytetet më të njohura dhe më të mëdha të Amerikës Veriore. 	<p>popullative, politike dhe ekonomike të Amerikës Anglo-Sakso ne nevojitet njohuri solide gjeografike, gjeofizike, historike, demografike, sociologjike, biogjeografike, ekonomike dhe politike.</p>
Rajoni	Amerika	<p>Amerika Latine</p> <p>- Amerika e Mesme.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të përcaktojë shtrirjen hapësinore të Amerikës së Mesme dhe t'i tregojë përparësitë e pozitës së saj 	

		Pozita gjeografike, veçoritë natyrore popullative dhe ekonomiko-shoqërore të rajonit	ndaj Amerikës Veriore dhe Amerikës Jugore. - T'i gjejë në hartë gadishujt, ishujt dhe detet që lagin brigjet e Amerikës së Mesme. - Të dallojë dhe të arsyetojë shtrirjen e zonave klimatiko-vegjetative mes pjesëve veriore dhe jugore, viseve të larta dhe të ulëta të Amerikës së Mesme.	
Rajoni	Amerika	Amerika Jugore - Veçoritë e përgjithshme natyrore dhe ndarja në tri rajone: - Rajoni ndërtropikal i Atlantikut, veçoritë natyrore, popullative dhe ekonomike. - Rajoni perëndimor i Andeve. - Veçoritë e përgjithshme dhe ato relievore, klimatike dhe hidrologjike.	- Të tregojë për pozitën gjeografike, madhësinë e territorit dhe shtetet që e përbëjnë. - Të dallojë tërësitë e mëdha relievore: Ultësirën e Amazonit, të Orinokos, rrafshnaltën e Guajanës, pllajën e Brazilit. - Të dallojë tipat klimatikë dhe zonat vegjetative e zoogjene në të dy anët e ekuatorit. - Të tregojë në hartë emrat, rrjedhjet, drejtimin dhe rrjedhjes dhe veçoritë specifike të lumenjve më të mëdhenj në këtë rajon. - Të shënojë në hartën e punës zonat e sevaseve, lanoseve, kamposeve, shtrirjen gjeografike dhe rolin e tyre në ekonomi. - Të tregojë në hartë vendburimet e mineraleve më të njohura në këtë rajon si: hekuri, mangani, boksiti, ari, nafta, diamantet etj. - Të tregojë në hartën ekonomike zonat e prodhimeve bujqësore si: kafja, kakaoja, kallamsheqeri, pemët tropikale, pambuku, duhani.	Për t'i shpjeguar veçoritë natyrore popullative dhe ekonomike të këtij rajoni nevojitet ndërlidhje solide gjeografike, historike, demografike, kulturore e politike.
Rajoni	Amerika	- Rajoni perëndimor i Andeve.	- Të shpjegojë strukturën e popullsisë së këtij rajoni sipas përkatësisë kombëtare, racore dhe fetare.	

		<p>- Veçoritë e përgjithshme dhe ato relievore, klimatike dhe hidrologjike.</p> <p>- Veçoritë popullore, kulturore dhe ekonomike të rajonit.</p> <p>- Rajoni i pampës.</p> <p>- Pozita gjeografike në brigjet e Atlantikut, veçori të relievore të karakterit fushor, klimatike, hidrografike dhe biogeografike.</p> <p>- Veçoritë demografike, kulturore, ekonomike dhe politike.</p>	<p>- T'i dallojë zonat malore të Andeve, pllajat dhe luginat e thella lumore.</p> <p>- Të tregojë në hartë praninë e vullkaneve dhe të tërmeteve në këtë rajon.</p> <p>- T'i dallojë shtrirjet vertikale të zonave dhe tipave klimatiko-vegjetativë në këtë rajon.</p> <p>- Të paraqesë me shenja hartografike në hartën e punës vendburimet më të njohuar të mineraleve</p> <p>- Të dallojë specifikat popullore, kulturore, ekonomike e politike të rajonit.</p> <p>- T'i dallojë zonat malore në perëndim, fushore në qendër dhe në lindje, pllajat në jug dhe luginat lumore më të njohura.</p> <p>- T'i dallojë zonat klimatike-vegjetative të pampës dhe stepave.</p> <p>- Të tregojë vendburimet më të njohura të minera leve: naftës, qymyrit dhe rolin e tyre për zhvillimin ekonomik.</p> <p>- Të arsyetojë praninë e rajoneve bujqësore dhe vartësinë e tyre nga zonat klimatike dhe relievore.</p> <p>- Të dallojë popujt më të njohur që e përbëjnë popullsinë e Argjentinës, Uruguajit dhe Paraguait.</p>	
Rajoni	Australia dhe Oqeania	<p>Australia</p> <p>- Pozita gjeografike, veçoritë natyrore dhe ndarja rajonale.</p> <p>- Zbulimi dhe popullimi</p>	<p>- Të përshkruajë dhe të analizojë pozitën gjeografike skajore në Hemisferën Jugore të Australisë.</p> <p>- Të përcaktojë relievin malor të Australisë Lindore e Perëndimore, Ultësirën Qendrore, ishujt të</p>	Njohja e hapësirës së kontinentit të Australisë me veçoritë

		<p>i kontinentit. - Veçoritë e zhvillimit ekonomik të Australisë.</p>	<p>shpërndarë në oqean, dy gjire të mëdha: Karpen tarisë në Veri dhe Gjiri i Madh i Australisë në jug, Shkretëtira e Madhe rënore në perëndim.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të dallojë zonat dhe tipat klimatikë-vegjetativë nga brigjet e oqeanit e deri në brendi. - Të arsyetojë praninë e pakët të lumenjve e të liqe neve në Australi. - Në hartën e punës t'i shënojë vendburimet e mine raleve, si; qymyrit, hekurit, naftës, zinkut, plumbit, bakrit, arit etj. - Të vlerësojë strukturën e prodhimtarisë bujqësore në vartësi nga kushtet natyrore. - Të shpjegojë si është bërë popullimi i Australisë në të kaluarën. - Të vendosë në hartën e punës përqendrimin rajonal të popullsisë (në lindje, në jug dhe në juglindje). 	<p>relievore, klimatike, biogeografike, populative, ekonomike kërkon gërshetimin e njohurive fiziko-gjeografike, historike dhe politike.</p>
Rajoni	Oqeania	<p>Oqeania - Pozita gjeografike dhe veçoritë natyrore, populative dhe ekonomi ke</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Të dijë t'i dallojë tri grupe të mëdha ishujsh: Melanezinë, Mikronezinë dhe Polinezinë. - Të tregojë se relievi i shumicës së ishujve është malor, por ka edhe me origjinë vullkanike dhe të koraleve. - Të ndërlihdë tipat klimatikë me zonat vegjetative - Të identifikojë grupet kryesore që e popullojnë Oqeaninë, si :papuanët, maorët, melanezianët, mikronezianët, polinezianët, por edhe ardhacakët nga kontinentet e tjera, si : aziatikë, amerikanë, 	<p>Shpjegimi i kushteve natyrore, demografike, ekonomike dhe politike të Oqeanisë kërkon njohuri gjeografike, gjeofizike,</p>

			<p>evropianë etj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të paraqesë në hartën e punës vendburimet e mineraleve, si: ari, argjend, bakër, nikel etj. 	demografike,
Rajoni	Krahinat Polare	Krahinat Polare-veçoritë e përgjithshme natyrore	<ul style="list-style-type: none"> - T'i përkufizojë viset polare në globin gjeografik. - Të shpjegojë dallimet dhe ngjashmëritë mes Arktikut dhe Antarktikut. - T'i identifikojë ishujt e Arktikut evropian, aziatik dhe amerikan. - Të ndërlidhë klimën e Arktikut me bimësinë e varfër dhe shtazët e egra të pakëta. - Të identifikojë popujt që i banojnë ishujt e Arktikut dhe veçoritë e tyre demografike dhe ekonomike. - Nxënësi duhet të dijë se kontinenti i Antarktidës është më i largët dhe më i izoluar në të gjithë rruzullin tokësor. - Të tregojë se relievi i Antarktidës është malorvazhdim i Andeve të Amerikës së Jugut. - Nxënësi duhet të dijë se Antarktida është kontinent i mbuluar me shtresa të trasha akulli. - Të shënojë në hartën e punës vendburimet e mineraleve në Antartidë. - Të nxjerrë përfundime për mungesën e vendbanive të përhershme në Antarktidë. 	Shpjegimi i krahinave polare kërkon njohuri solide fiziko-gjeografike, gjeologjike, demografike, ekonomike dhe politike.

METODOLOGJIA E MËSIMDHËNIES

Lënda e gjeografisë mund të mësohet dhe të interpretohet përmes metodave dhe teknikave të ndryshme. Zbatimi i metodave dhe teknikave, strategjive dhe formave të ndryshme të organizimit të procesit mësimor është e drejtë dhe obligim profesional i arsimtarëve. Këshillohet që për aspektet e shumëta të rrafshit metodologjik, si në aspektin teorik, ashtu edhe aplikativ, të tregohet kujdes i veçantë. Metodologjia duhet të zgjedhet paraprakisht në përputhje me përmbajtjen e temës, por edhe në vartësi të bazës didaktike dhe nivelit të formimit gjeografik të nxënësve.

Metodologjia duhet të jetë në shërbim të përvetësimit dhe përdorimit të shpejtë e të saktë të njohurive, shprehive dhe vlerave. Në grupin e metodave verbale këshillohet të përdoren metodat e shpjegimit, bashkëbisedimit, demonstrimit, diskutimit të lirë etj. Këtu bëjnë pjesë edhe diskutimet me nxënësit, në dyshe, në grupe, ndërsa të nxënësve në bashkëpunim mund të bëhet përmes teknikave të ndryshme.

Baza materiale e mësimin të gjeografisë

Mësimi bashkëkohor i gjeografisë mund të realizohet në tërësi duke përdorur:

- **objektet mësimore** (klasën, kabinetin dhe natyrën);
- **mjetet mësimore** (vizuele dhe audiovizuele);
- **mjetet teknike ndihmëse** (dërrasen e zezë, aparatet projektuese, TV, radio, arkën e rërës, modelet, CD-të) etj;
- **bibliotekën e shkollës;**
- **mjetet e punës së nxënësve** (librin mësimor, libër leximi të gjeografisë, fletoren e punës, materialet ilustrative, treguesit hartografikë, fotografitë, diagramet, grafikët, tabelat, fjalorin gjeografik, atlasin gjeografik, hartat konture dhe memece, prerjet, bllok diagramet, skemat, instrumentet matëse etj.).

Mjetet e konkretizimit në mësimin e gjeografisë

Mjetet e konkretizimit në mësimin e gjeografisë kanë rëndësi të madhe, ngase lënda e gjeografisë ka karakter vizuel. Paraqitja indirekte e të vertetës gjeografike përcjelllet me **fjalën e gjallë** dhe përdorimin e mje-

teve mësimore. Demonstrimi është detyrë e arsimtarit, kurse **vëzhgimi** është obligim i nxënësit.

Vëzhgimi mund të jetë i drejtpërdrejtë dhe **indirekt** me përdorimin e:

- ❖ **fotografive, filmit, emisioneve televizive, kompjuterit, modeleve, maketeve, globit, hartave me shkallë të madhe (plane), të mesme, të vogël, gjeografike, fizike, shoqërore, ekonomike, memece, imazheve satelitore etj.;**
- ❖ **vizatimeve gjeografike** (vizatime lëndore, diagrame, grafikë, hartograme);
- ❖ **vlerave numerike** (përmes tabelave etj.);
- ❖ **librave mësimorë, librave të leximit, revistave gjeografike etj.**

Format e punës në mësimin e gjeografisë

Në procesin mësimor do të përdoren disa forma të punës me qëllim aktivizimi të nxënësve për ta bërë mësimin sa më të efektshëm:

- forma **individuale** e punës;
- forma e punës në **çifte**;
- forma e punës në **grupe**;
- forma më **gjithë klasën**;
- **format e veçanta** të mësimin të gjeografisë si mësimi i programuar, mësimi i shtuar apo suplementar, mësimi plotësues, mësimi vazhdues, aktivitetet e lira, mësimi ekipor etj;
- **vështrimet në rrethinë, ekskursionet** mësimore gjeografike.

Metodat dhe teknikat e punës në mësimin e gjeografisë

Prej metodave do të zbatohen:

- **metodat verbale** - metoda parafolëse (frontale), bashkëbiseduese, dialogu dhe diskutimi;
- **metoda tekstuale**;
- **metoda demonstrative ilustrative** (demonstrimi i ilustrimeve, modeleve, simulimeve, lëndëve, objekteve);
 - a) demonstrimi në mjedisin jetësor;

- b) demonstrimi në klasë apo në kabinetin gjeografik;
- c) vëzhgimi i drejtpërdrejtë gjeografik;
- d) vështrimi i objekteve, dukurive e proceseve gjeografike në hapësirë;

Përveq metodave mësimore të lartpërmendura, gjatë procesit mësimor duhet të përdoren edhe **teknika tjera të mësimdhënies**, si:

- ❖ **brainstormingi (stuhi mendimesh);**
- ❖ **diskutimi që zgjidh problemin;**
- ❖ **teknika e hartimit dhe drejtimit të pyetjeve;**
- ❖ **pema e mendjes (hartat e mendimit, teknika klaster);**
- ❖ **gjuha grafike e komunikimit;**
- ❖ **inserti;**
- ❖ **tabela insertit;**
- ❖ **tabela e (hartat) e koncepteve;**
- ❖ **grupet e ekspertëve (xhikso me ndërthurje);**
- ❖ **rrjeti i diskutimit;**
- ❖ **di-dua të diç – mësoj;**
- ❖ **termat paraprake;**
- ❖ **eseu (studimi i vogël);**
- ❖ **diagrami i Venit;**
- ❖ **programi televiziv;**
- ❖ **kubimi;**
- ❖ **Turi i galerisë; etj.**

Verifikimi i diturive të nxënësve

Verifikimi dhe vlerësimi i **shkallës së përvetësimit** të dijes gjeografike nga nxënësit është proces tepër i rëndësishëm për zbatimin e suksesshëm të këtij programi. Më të frytshme konsiderohen verifikimi, notimi dhe vlerësimet sistematike. Duhet të verifikohen dhe vlerësohen **sasia dhe cilësia e diturive** e nxënësve si **faktet dhe objektet gjeografike**, konceptet dhe shkathtësitë.

Funksionet e verifikimit dhe vlerësimit janë:

Dituritë e nxënësve **duhet verifikuar në mënyrë sistematike**. Në fazën e verifikimit **kontrollimi** mund të bëhet **frontalisht** duke i nxitur nxënësit më pyetje të shkurtra, të shpejta, që kërkojnë dije faktike, gjeturi topografike, njohje të disa shënimeve.

Format e verifikimit

Gjatë vitit shkollor duhet zbatuar disa forma kontrolli:

- **verifikimi me gojë** mund të jetë **individual dhe grupor** në çdo orë mësimore;
- **verifikimi me shkrim**, po ashtu mund të jetë **frontal dhe individual**. Kjo formë e verifikimit disa nxënësve u përgjigjet më shumë. Detyrën, problemin e dhënë nxënësit duhet ta zgjidhin brenda kohës së caktuar;
- **verifikimi përmes detyrave tekstuale-grafike**. Në praktikën mësimore detyrat e këtilla paraqiten në listat kontrolluese dhe në testet e diturive;
- **verifikimi përmes zgjedhjes së punëve praktike** arrihet përmes verifikimit të diturive, fakteve, mënyrës së të menduarit gjeografik, shkallës së përvetësimit të shkathtësive e shprehive;
- **verifikimi i detyrave shtëpiake**. Për notim veçanërisht janë të përshtatshme punimet e pavarura, referatat, zgjidhja e ndonjë problemi praktik në mënyrë të pavarur.

VLERËSIMI DHE NOTIMI

Çdo shprehje e nxënësit me gojë, me shkrim apo praktik, e që ka të bëjë me mësimin e gjeografisë do të duhej vlerësuar. Vlerësimi përfshin notimin për punën dhe dijen e shfaqur. Pas vlerësimit pason notimi.

Vlerësimi kërkon: Objektiva të qarta mësimore, motivim të nxënësve, njohjen e përvojës dhe aftësive të nxënësve.

Vlerësimi bazohet: ç'thonë nxënësit, ç'shkruajnë nxënësit, ç'bëjnë nxënësit.

Etapat e vlerësimit: kontrolli, p.sh., ç'din (ç'u arrit) dhe çfarë nuk dinë nxënësit (çka nuk u arrit), **matja dhe vlerësimi**.

Notimi duhet të jetë **publik dhe me nota të plota**. Puna mësimore duhet të vlerësohet në mënyrë sistematike. Thelbi i vlerësimit është zbatimi efikas i evidencës, i verifikimit dhe notimit.

Tipat e vlerësimit

- **Vlerësimi formues;**
- **Vlerësimi përmbledhës** bëhet me qëllim notimi pas një periudhe të caktuar të mësimdhënies p.sh., pas një kapitulli, gjysmëvjetori, viti etj.;
- **Vlerësimi klasifikues** ka për qëllim të caktojë pozitën e nxënësit në raport me shkathtësitë e zotëruara paraprake;
- **Vlerësimi diagnostikues** përcakton te nxënësitë dobësitë, vështirësitë, problemet dhe identifikon nxënësit me nevoja të veçanta;
- **Vlerësimi i brendshëm** formulohet, zhvillohet dhe vlerësohet nga mësuesi;
- **Vlerësimi i jashtëm** hartohet jashtë shkollës (specialistë të nivelit të lartë në Ministri, zyrtarët rajonalë dhe komunalë);
- **Vlerësimi i përditshëm** mbështetet në bazë të kontrollit të punës të nxënësve në klasë.
- **Vlerësimi paraprak** bëhet para testimit vlerësues;
- **Vlerësimi përfundimtar** bëhet në fund të vitit dhe mbështetet në vlerësimin përfundimtar të lëndës së gjeografisë;
- **Vlerësimi si proces** mbështetet në vlerësimin e mbikëqyrjes së drejtpërdrejtë gjatë kryerjes së një pune apo detyre në zhvillim.
- **Vlerësimi orientues** është i nevojshëm për orientim në profesion dhe zhvillimin vetjak;
- **Vetëvlerësimi** është proces gjatë të cilit mësuesi, shkolla, nxënësi mbledhin informata për veten dhe bëjnë gjykimin e vlerave të tyre.

Instrumentet e vlerësimit janë:

Mësimdhënësi i lëndës duhet të zgjedhë dhe të zbatojë një numër instrumentesh për matjen dhe vlerësimin, sikurse janë:

- **vrojtimi,**

- **pyetësoi (vetëvlerësimi),**
- **raporti me shkrim i një pune praktike apo hulumtimi,**
- **të shprehurit me gojë,**
- **të shprehurit me shkrim**
- **fleta kontrolluese** (përdoret për shkathësitë manovruese të nxënësit),
- **dosja ose portofoli** (vetëvlerësimi),
- **testi.**

Testi duhet të jetë i mbështetur në kritere dhe në objektiva

Testi i arritshmërisë duhet të ndërtohet nga kërkesat ose pyetjet:

- me përgjigje alternative të shumta,
- me përgjigje të hapura të shkurtra,
- me përgjigje të hapura të zgjeruara etj.
- dhe çdo instrument tjetër që mësimit duhet të vlerësojë në mënyrë të nevojshme.

Në fund të klasës VIII-të nxënësi duhet:

- Të jetë në gjendje të përkufizojë Azinë, Afrikën, Amerikën Veriore e Jugore, Australinë, Oqeaninë dhe Krahinat Polare si kontinente dhe rajone dhe të vlerësojë pozitën e tyre gjeografike.
- T'i veçojë veçoritë relievo, klimatike, hidrografike dhe biogjeografike të kontinenteve si tërësi dhe pjesëve të tyre;
- Të dijë dhe të gjykojë për pasuritë natyrore, shpërndarjen e tyre dhe të vlerësojë rolin për zhvillimin shoqëror, kulturor e politik të kontinenteve e regjioneve të tyre;
- Të bëjë krahasimin në mes regjioneve dhe shteteve të kontinentit të Azisë, Afrikës, Amerikës dhe Australisë për nga numri, dendësia e popullsisë, të identifikojë dhe emërtojë popujtë me të njohur, t'i dallojë grupet gjuhësore dhe religjioze në kontinente;
- Të dijë për veçoritë e natyrës, popullsisë, vendbanimeve, ekonomisë së shteteve representative të kontinenteve;
- Të aftësohen ta përdorin busollën, hartat, atlaset, librat, fotografitë, CD-të dhe mjetet e tjera mësimore.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

1. Teksti shkollor dhe fletore e punës për klasën përkatëse
2. Atlasi gjeografik shkollor.
3. Metodologjia e mësimdhënies
4. Hartat e ndryshme të Evropës.
5. Globi, instrumente meteorologjike, hidrometrike etj.
6. Revista profesionale dhe shkollore
7. Fotografi, postere, gazeta.
8. Programe kompjuterike, internet, CD, fotosllajde, filma, videokasete etj.